

Kuczyński, Krzysztof A.

"Dzieje nauki języków obcych w zarysie. Monografia z zakresu historii kultury", Michał Cieśla, Warszawa 1974 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 22/3, 669-671

1977

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Powyższe przykłady wskazują, że *Raport* nie jest jedynie ogólną informacją o stanie nauczania dziejów nauki i techniki w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie. Dzięki szczegółom bibliograficznym stał się on ważnym kompendium wiadomości niezbędnych w codziennej pracy ludzi zawodowo uprawiających dydaktykę historii nauki.

Istotne uzupełnienie tych wiadomości znajdujemy w czwartej części *Raportu*. Zawiera ona tabele i zestawienia informacji przekazanych Komitetowi przez respondentów i towarzystwa naukowe zainteresowane popularyzacją historii nauki i techniki. Dowiadujemy się z nich m.in. o zawodowej identyfikacji historyków nauki w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie, kształceniu kadr, zakresie niektórych wykładów, wreszcie o możliwościach wymiany informacji programowych i innych materiałów używanych przez poszczególne ośrodki uniwersyteckie i poszczególnych profesorów.

Wielce interesujące są wnioski i polecenia sformułowane przez Komitet dla Towarzystwa Historii Nauki. Komitet uważa, że Towarzystwo powinno zadbać o rozszerzenie programu nauczania dziejów nauki na studiach niższych. Równocześnie powinno ono zachęcać historyków nauki do pracy na rzecz popularyzacji tej dziedziny wiedzy wśród młodzieży i społeczeństwa dorosłego. W tym celu należałoby ustanowić doroczne nagrody dla autorów najwybitniejszych prac popularnych z zakresu historii nauki i techniki.

Z innych poleceń Komitetu na uwagę zasługują sugestie co do potrzeby wywierania wpływu na kierunki i sposoby produkcji środków dydaktycznych do nauczania historii nauki i techniki. Zwłaszcza chodziłoby o zapewnienie każdemu słuchaczowi odpowiednich środków słowno-tekstowych, a każdej uczelni zestawów środków audiowizualnych.

Zdaniem Komitetu do zadań programowych Towarzystwa Historii Nauki powinno należeć opracowywanie kompendiów bibliograficznych dla słuchaczy studiów niższych oraz ich profesorów. Bibliografie selektywne i adnotowane historii nauki i historii techniki powinny być sporządzane rokrocznie i niezwłocznie rozprowadzane po kraju. Praca z bibliografią posiada bowiem wybitne walory kształcące. Aktualizuje wiedzę i pozwala stwierdzić niedostatki własnego warsztatu badawczego i dydaktycznego.

Wreszcie Komitet poleca Towarzystwu, aby organizowało regularne sesje na temat nauczania i popularyzacji historii nauki. Dydaktyka tego przedmiotu studiów jest bowiem w stadium początkowym, należy zatem dążyć do jej bogacenia i doskonalenia.

Powyższe sugestie i postulaty ściśle korespondują, a nawet są zbieżne z polskimi projektami rozszerzenia kursu historii nauki i techniki w różnych typach szkół wyższych. Stąd właśnie zasługują na uważną lekturę; przyswojenie też *Raportu* może bowiem wzbogacić siłę argumentacji na rzecz doskonalenia dydaktyki historii nauki i historii techniki w naszym kraju.

Czesław Majorek
(Kraków)

Michał Cieśla: *Dzieje nauki języków obcych w zarysie. Monografia z zakresu historii kultury*. Warszawa 1974, 370 s.

Jedną z luk w historii nauki polskiej stanowił brak syntetycznego studium obejmującego dzieje nauczania języków obcych nowożytnych w naszym kraju. Zannotowano tylko sporo drobnych przyczynków na ten temat. Michał Cieśla, profesor Uniwersytetu Warszawskiego, opublikował obszerną pracę, w której ukazał dzieje

nauki języków obcych w Polsce w porównaniu z jej historią w kilku państwach naszego kontynentu — głównie zachodnioeuropejskich. To założenie pozwala na lepszą ocenę osiągnięć polskich, umożliwia konfrontację z dorobkiem innych krajów, które nierzadko mogą się poszczycić cennymi wynikami w tej dziedzinie.

Jak autor sam stwierdza, „podjął decyzję napisania tej monografii, kierując się głównie myślą o studentach neofilologii, nauczycielach i lektorach języków obcych, którym praca niniejsza pozwoli ująć retrospektywnie dzieje uprawianego przez nich zawodu i wszystkich zagadnień z tym zawodem związanych”. Zgodnie z zapowiedzią praca M. Cieśli przedstawia dzieje nauki języków obcych w trzech zasadniczych aspektach: 1 — rozwój nauki języków; 2 — dzieje organizacji nauczania; 3 — dzieje metod nauczania. Eksploracja tematu w sensie czasowym obejmuje okres od XIII wieku do roku 1939. Przyjęcie powyższej cezur y zamykającej wydaje się słuszne, gdyż niebываły rozwój nowych metod i koncepcji nauczania w dobie powojennej, wymaga oddzielnego opracowania.

Przegląd sposobów i technik nauczania języków obcych rozpoczyna M. Cieśla od okresu średniowiecza. Z racji wszechwładnego panowania łaciny języki narodowe nie znajdowały uznania w oczach warstw wyższych. Jednymi z pierwszych, którzy rozumie li znaczenie znajomości języków obcych i dla celów praktycznych popierali ich naukę byli kupcy hanzeatyccy. Wysyłali oni młodych adeptów zawodu do Flandrii, gdzie już w XIV wieku istniały szkoły uczące fachu i języków. Tak więc rozwijający się handel międzynarodowy był jednym z najistotniejszych czynników ożywienia się stosunków pomiędzy państwami, czego z kolei logicznym następstwem było poznawanie języków obcych. Z innych, ważniejszych czynników autor wymienia wyprawy krzyżowe, związki dynastyczne, zagraniczne wyjazdy na studia bogatej młodzieży. Jak słusznie podkreśla Cieśla, okres ten nie przynosząc nawet załączków systematycznej nauki języków obcych, dał jednak pierwszy impuls do zainteresowania się innymi — poza łacińskim — językami.

Wieki następne przynoszą supremację kultury romańskiej (a więc także i języka francuskiego), która dominować będzie do końca XVIII stulecia, kiedy to wraz z rozwojem stosunków kapitalistycznych datuje się wzrost wpływu kultury germańskiej.

Na przestrzeni dziejów zaczynano coraz wyraźniej dostrzegać, że w nauce języków obcych niezbędne jest stosowanie jakiejś metody. Jednym z pierwszych, najwybitniejszych metodyków był Jan Amos Komeński, którego dzieło *Linguarum Methodus Novissima* stało się podstawową pozycją wzorcową dla opracowywania kolejnych podręczników do nauki języków nowożytnych. Zasadniczą dotychczas wadą w nauczaniu było bezkrytyczne kopiowanie metod stosowanych wobec łaciny.

Ogromny wpływ kultury francuskiej na kraje europejskie zaznaczał się i w Polsce, jednakże w dziedzinie języka do wieku XVII dominowała łacina, chociaż w sporadycznych wypadkach znajomość języków nowożytnych (Klemens Janicki, Maciej Sarbiewski) przekraczała przeciętność i sięgała wyżyn artyzmu.

Aktywność sfer kupieckich była wyraźna i w Gdańsku, gdzie w drugiej połowie XVI wieku zaczęły powstawać pierwsze kursy nauczania francuskiego oraz korespondencji handlowej w tymże języku. W następnych rozdziałach sporo uwagi poświęca M. Cieśla Szkole Rycerskiej i działalności Konarskiego w Collegium Nobilium.

Materiał zaprezentowany przez autora jest bardzo obfity, nie sposób więc go, chociaż w zarysie, przedstawić w całości. Ograniczając się do dziejów nauczania języków nowożytnych w Polsce można stwierdzić, że Michał Cieśla omówił zagadnienie w wyczerpujący sposób. Zrezygnował on z szerszego omówienia „języka niemieckiego na ziemiach polskich pod zaborem austriackim i pruskim oraz rosyj-

skiego pod zaborem rosyjskim, kiedy nauka ta nie wynikała z wolnego wyboru, a była narzucona i stała się instrumentem wynaradawiania Polaków". S.OOO

Następnie przedstawia Cieśla kolejne reformy, które przyczyniały się do udoskonalenia metod nauczania. Wartościowym uzupełnieniem jest rozdział o nauce języka polskiego jako języka obcego, obrazujący atrakcyjność i znaczenie naszej kultury.

Okres 1918—1939 doczekał się w literaturze szczególnie wnikliwego opracowania; powstało stosunkowo wiele prac różnych autorów, z których na czoło wysuwa się rozprawa Krystyny Iwan¹. Jednak części pracy Michała Cieśli odnoszące się do tych lat przynoszą wiele nowego, nieznanego dotychczas materiału, zwłaszcza w zakresie analizy podręczników, ze szczególnym uwzględnieniem materiałów do nauki języka niemieckiego.

Warto również zwrócić uwagę na zaprezentowaną w pracy historię neofilologii uniwersyteckiej do roku 1939, jak również na omówienie działalności tak wybitnych naukowców i dydaktyków jak Zygmunt Czerny, Roman Dyboski czy Zygmunt Łempicki. Brak jednakże w tym gronie Wacława Lednickiego — rusycysty. Pominiecie go tym bardziej rzuca się w oczy, że autor dosyć dokładnie omawiał nauczanie języka rosyjskiego w Polsce, które niewątpliwie zapoczątkowało wydanie w roku 1778 przez Mikołaja Lubowicza pierwszej gramatyki rosyjskiej dla Polaków.

Monografia Michała Cieśli jest szczegółowym i interesującym przedstawieniem ewolucji poglądów na wagę i rolę nauczania języków obcych nowożytnych. Prześledzenie tego zagadnienia było przedsięwzięciem tyleż trudnym, co pasjonującym. Brak w wielu wypadkach źródeł zwłaszcza do dziejów nauki wieków dawnych, zmuszał autora do analizy drogą pośrednią, np. do wysnuwania wniosków na podstawie zawartości zachowanych gramatyk itp., — oparcie się o znajomość epoki, jej realiów czy dziejów gospodarczo-politycznych.

Monografia Michała Cieśli będąca cennym wkładem do badań nad historią kultury, stanowi wartościowe kompendium oraz uzupełnia naszą wiedzę o nauce przedstawionych przez niego epok².

Krzysztof A. Kuczyński
(Łódź)

NOTATKI BIBLIOGRAFICZNE

Mark Oliphant: *Rutherford Recollections of the Cambridge Days*. Amsterdam—London—New York 1972. Elsevier Publishing Company. 158 s. (37 ilustracji w tekście).

Książka M. Oliphanta (ur. 1901 r.) — fizyka, członek Royal Society of London i pierwszego prezydenta Australian Academy of Science — jest zbeletryzowaną monografią poświęconą życiu i działalności naukowej wybitnego fizyka Ernesta Rutherforda (1871—1937). Książka zaopatrzona jest w przedmowę, pióra innego wybitnego fizyka, a mianowicie Sir Jamesa Chadwicka — omawia się w niej niektóre szczegóły z życia E. Rutherforda.

Na publikację składa się dwanaście rozdziałów zatytułowanych: 1. „The Cavendish Laboratory”; 2. „Counting, Money and Mass Spectroscopy”; 3. „Radio,

¹ Krystyna Iwan: *Nauczanie języków obcych nowożytnych w Polsce w latach 1919—1939. Koncepcje organizacyjno-propagandowe*. Poznań 1972.

² Por. recenzję Arno Willa „Języki Obce w Szkole” 1975 nr 3.